

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

Suunnitelmassa on hyvin huomioitu kehittämistarpeet ja tunnistettu se, että vaikka suunnitelmia tällä hetkellä on, lakisääteliset velvoitteet puuttuvat ja sopeutumissuunnitelmat eivät konkretisoidu. Suunnitelmassa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet ovat oleellisia, osasta on vasta tarve tunnistettu. Toimeenpanon kannalta ratkaisevaa on, miten niille saadaan resurssit. Toimeenpano ei kaikissa kohdin voi toteutua virkatyönä vaan rahoitustarpeita on paljon. Lisärahoitustarpeet on kyllä tunnistettu, ja rahoituksen varmistaminen onkin suunnitelman tavoitteiden saavuttamisen osalta kriittistä (erityisesti toimenpide 12). Ilmastonmuutoksen aiheuttamien terveyshaittojen torjuntaa tulee vielä tarkastella tarkemmin sekä terveystaloudellisista että ihmisoikeusnäkökulmista (haavoittuvassa asemassa olevat kuten pitkäaikaissairaat).

Hengityслиitto kiittää suunnitelmaa siitä, että helteen terveyshaitat on tunnistettu hyvin ja kannattaa kansallisen toimintasuunnitelman laatimista helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi.

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutuskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

Riskien tunnistamisessa kiinnitetään huomiota lisääntyvään liukkauteen ja sen aiheuttamiin kaatumistapaturmiin. Liukkauden aiheuttamien haittojen lisäksi tulee kiinnittää huomiota myös liukkauden torjunnan aiheuttamiin haittoihin. Merkittävää haittaa hengitys- ja sydänterveydelle aiheuttaa liukkauden esto hiekoitushiekalla. Tieto pienhiukkasten terveyshaitoista lisääntyy koko ajan, ja riskeissä pitää tunnistaa myös ilmanlaatutekijät.

Helteen vaikutukset on huomioitu laajasti. Hellehaittojen ehkäisy tukee kansanterveyttä ja sosiaali- ja terveyssektorin kestävyttä. Lisääntynyt kuolleisuus pitkien hellejaksojen aikana on tunnistettu luonnoksessa. Helteen terveyshaittojen ehkäisemisen kansallisen suunnitelman laatimiselle on vahva tarve, sillä helteet lisäävät kuolleisuuden lisäksi muita terveyshaittoja ja niistä aiheutuvia kustannuksia kuten univaikeuksia, työstäpoissaoloja, mahdollisia lääkityksen säätämisestä aiheutuvia kustannuksia, lisääntyviä pitkäaikaissairauksien pahenemisvaiheita ja terveystalvelujen käyttöä sairaalahoitojaksoineen.

Yleistyvät ja pitenevät hellejaksot lisäävät rakennusten jäähtymisen tarvetta. Pitkäaikainen jäähtyminen voi aiheuttaa riskin rakenteiden kosteus- ja homevaurioille erityisesti vanhoissa rakennuksissa, joissa ilmanvaihto ei ole hallittua.

Luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen on merkittävä terveysriski: luonnon monimuotoisuuden kaventuminen vaikuttaa sekä taudinaiheuttajien että terveyttämme edistävien mikrobien määrään elinympäristössämme (Aivelo & Lehtimäki 2021). Biodiversiteetillä tarkoitetaan geenien, lajien, eliöyhteisöjen ja elinympäristöjen monimuotoisuutta. Biodiversiteettihypoteesin mukaan kosketus monimuotoiseen luontoon rikastuttaa ihmiskehon mikrobiomia, vahvistaa immuunitasapainoa ja suojaaa sairauksilta. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tukee terveyttä, ehkäisee ilmastonmuutosta ja edistää sopeutumista.

Sademäärien kasvu ja paikallisten rankkasateiden aiheuttamat hulevesitulvat taajama-alueilla voivat aiheuttaa suuria paikallisia vahinkoja rakennuksille/rakenteille, mikäli hulevesiverkosto ylikuormittuu. Tämä riski koskee erityisesti tiiviisti asuttuja alueita, joissa on paljon läpäisemättömiä pintoja sekä vanhoja asuinalueita, joissa hulevesiverkoston kapasiteetti ei ole riittävä. Uusille asuinalueille tulee suunnitella riittävä määrä viherkenttiä, jotka toimivat imeytyskenttinä lisääntyville sateille ja kasvavien lumikuormien varastointipaikkoina.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

Päämäärien saavuttamisen kannalta ratkaisevaa on, miten toimeenpanoon saadaan resurssit. Toimeenpano ei kaikissa kohdissa voi toteutua virkatyönä vaan rahoitustarpeita on paljon. Lisärahoitustarpeet on kyllä tunnistettu, ja rahoituksen varmistaminen onkin suunnitelman tavoitteiden saavuttamisen osalta kriittistä.

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Koskien teemaa infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö, Hengitysliitto näkee, että on hyvä, kun sopeutumista koskevat asiat on kirjattu maankäyttö- ja rakentamislainsäädännössä ja tulevat siitä kautta osaksi käytännön toimintaa.

Yleistyvät ja pitenevät hellejaksot lisäävät rakennusten jäähdytyksen tarvetta. Pitkäaikainen jäähdytys voi aiheuttaa riskin rakenteiden kosteus- ja homevaurioille erityisesti vanhoissa rakennuksissa, joissa ilmanvaihto ei ole hallittua.

Sademäärien kasvu ja paikallisten rankkasateiden aiheuttamat hulevesitulvat taajama-alueilla voivat aiheuttaa suuria paikallisia vahinkoja rakennuksille/rakenteille, mikäli hulevesiverkosto ylikuormittuu. Tämä riski koskee erityisesti tiiviisti asuttuja alueita, joissa on paljon läpäisemättömiä pintoja sekä vanhoja asuinalueita, joissa hulevesiverkoston kapasiteetti ei ole riittävä. Uusille asuinalueille tulee suunnitella riittävä määrä viherkenttiä, jotka toimivat imeytyskenttinä lisääntyville sateille ja kasvavien lumikuormien varastointipaikkoina.

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ilmastonmuutos aiheuttaa ilmanlaatuongelmia. Siksi on tärkeää kehittää toimenpiteitä ilman laadun heikkenemisen ehkäisemiseksi. Kuivuudesta aiheutuvat metsäpalot tuottavat ilmaan pienhiukkaspäästöjä, jotka liikkuvat rajojen yli ja liikkukauden torjunta aiheuttaa myös terveyshaittoja. Astmaan sairastumisen ja kuolleisuuden riski nousee tasaisesti pienhiukkaspitoisuuksien noustessa. Pienhiukkasista noin 70% on peräisin kaukokulkeumista eli Suomen rajojen ulkopuolelta kulkeutuvista ilmansaasteista ja maastopalojen päästöistä. Loput ulkoilman pienhiukkasista on peräisin teollisuuden ja energiantuotannon päästöistä, kotitalouksien puun pienpolton päästöistä sekä liikenteen pakokaasuista ja katupölystä. WHO on entisestään tiukentanut ilmanlaatukriteereitään, koska pienhiukkasten terveyshaittoista on yhä enemmän näyttöä. Sopeutussuunnitelmassa onkin syytä laajemmin tarkastella myös ilmastonmuutoksen aiheuttamia riskejä hengitysilman laatuun ja lisätä myös ilmanlaadun heikkenemisen ehkäisy kuivuusriskien hallinnan sekä terveyden suojelun ja edistämisen tavoitteisiin.

Terveyden suojelua ja edistämistä on myös elämäntyylien polarisoitumisen estäminen. Tämän vuoksi saavutettavan monimuotoisen lähiluonnon turvaaminen kaikille on tärkeä osa ilmastonmuutoksen torjuntaa ja siihen sopeutumista. Liikkumismahdollisuuksien edistäminen kaikissa elinympäristöissä ja kasvillisuuden tuominen kaupunkien keskustoihin ehkäisee terveyshaittoja, lisää vastustuskykyä ja tukee hulevesien imeytymistä.

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveyden suojelu ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Hengityслиitto kannattaa kansallisen sopeutumissuunnitelman laatimista helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi. WHO on tätä suositellut jo, ja pidämme tärkeänä, että se valmistellaan nopeasti ja sille varmistetaan tarvittava rahoitus. Suunnitelmassa mainitaan keskeiseksi seurantaindikaattoriksi hellekuolleisuus, mutta on tärkeää seurata muitakin muuttujia, kuten muun palveluntarpeen ja terveydenhuollon kustannusten lisääntymistä. Kansanterveyttä ja sosiaali- ja terveyssektorin kestävyyttä tukee hellehaittojen torjunta. Tarvitaan tietoa myös muista helteen haitoista kuten univaikeuksista, työpoissaoloista, mahdollisista lääkityksen säätämistä aiheutuvista kustannuksista, lisääntyvistä pitkäaikaissairauksien pahenemisvaiheista ja terveyspalvelujen käytöstä sairaalahoitojaksoineen.

Pitkäaikaissairaat ja ikääntyneet tarvitsevat varoitusjärjestelmiä helteeseen varautumisesta. Tarvitaan myös suunnitelma julkisista viileistä tiloista, joissa pitkittyneen hellejakson aikana voi käydä vilvoittelemassa.

Terveydensuojelulain mukaan asunnon, ja ylipäänsä sisätilojen, olosuhteiden tulee olla sellaisia, ettei niistä aiheudu terveyshaittaa. Ikääntyneiden ja lasten hoito- ja hoivapaikoissa on järjestettävä kunnollinen ja tuuletus- ja jäähdytys kun lämpötila ylittää +23 astetta. Myös sairaaloihin ja terveydenhuollon yksiköihin on saatava asianmukainen viilennys ja varmistettava kaikille suotuisat työskentely-, hoiva- ja asumisolosuhteet. Lähtökohtana haavoittuvassa asemassa olevien palvelutilojen rakentamisessa pitää olla jäähdytysjärjestelmä. Näitä tiloja saneerattaessa on suositeltavaa lisätä tilojen jäähdytysjärjestelmä.

Riskien tunnistamisessa kiinnitetään huomiota lisääntyvään liukkauteen ja sen aiheuttamiin tapaturmiin. Liukkauden aiheuttamien haittojen lisäksi tulee kiinnittää huomiota myös liukkauden torjunnan aiheuttamiin haittoihin. Merkittävää haittaa hengitys- ja sydänterveydelle aiheuttaa liukkauden esto hiekoitushiekalla. Katupöly lisää erityisesti ikääntyvien, hengityssairaiden ja sydän- ja verisuonisairaiden terveyspalveluiden käyttöä ja kuolleisuutta. Liukkaiden keliien lisääntyminen tarkoittaa väistämättä myös hiekoitushiekan lisääntymistä ja katupölyhaittaa keväällä. Samoin syksyllä, jolloin säätila vaihtelee +/-0 asteen molemmin puolin yhä pidempään, asfalttipinnan kulumisen ja hiekoitus aiheuttavat ongelmia edellä kuvatuissa ryhmissä. Vaikka katupöly pölyää tietyn ajan vuodesta, se aiheuttaa pitkäaikaissairauden pahentumisen pitkäksi aikaa. Katupöly lisää myös terveyspalvelujen käyttöä ja sairauspoissaoloja työstä ja koulusta/opiskelusta.

Hengityслиitto ehdottaa, että ekologisempien ja vähemmän pölyävien liukkauden torjuntatapojen käytön edistäminen sisällytetään terveyden suojelun ja edistämisen tavoitteisiin.

Ilmastonmuutos aiheuttaa ilmanlaatuongelmia. Siksi on tärkeää kehittää toimenpiteitä ilman laadun heikkenemisen ehkäisemiseksi. Kuivuudesta aiheutuvat metsäpalot tuottavat ilmaan pienhiukkaspäästöjä, jotka liikkuvat rajojen yli ja liukkauden torjunta (katupöly ks edellä) aiheuttaa myös terveyshaittoja. Astmaan sairastumisen ja kuolleisuuden riski nousee tasaisesti pienhiukkaspitoisuuksien noustessa. Pienhiukkasista noin 70% on peräisin kaukokulkeumista eli Suomen rajojen ulkopuolelta kulkeutuvista ilmansaasteista ja maastopalojen päästöistä. Loput ulkoilman pienhiukkasista on peräisin teollisuuden ja energiantuotannon päästöistä, kotitalouksien

puun pienpolton päästöistä sekä liikenteen pakokaasuista ja katupölystä. WHO on entisestään tiukentanut ilmanlaatukriteereitään, koska pienhiukkasten terveyshaitoista on yhä enemmän näyttöä. Kansallisessa sopeutumissuunnitelmassa onkin syytä laajemmin tarkastella myös ilmastonmuutoksen aiheuttamia riskejä hengitysilman laatuun ja lisätä myös ilmanlaadun heikkenemisen ehkäisy terveyden suojelun ja edistämisen tavoitteisiin.

Terveyden suojelu ja edistäminen kohdan lopussa todetaan, että helteen lisäksi ”muita toimenpiteitä terveydensuojeluun ja edistämiseen liittyen on kirjattu STM:n hallinnonalan omaan vuonna 2021 julkistettuun ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimintaohjelmaan”.

Sen lisäksi, että kansallisessa suunnitelmassa viitataan sosiaali- ja terveyssektorin sopeutumissuunnitelmaan, kansallisella tasolla täytyy varmistaa, että sote-sektorin sopeutumissuunnitelman toimeenpano etenee.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojelu' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Alue- ja kuntatason yhteistyön tukeminen tärkeää.

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Tutkitun tiedon jalkauttamisen keinoja on syytä kehittää yhteistyössä eri toimijoiden kuten järjestösektorin kanssa. Järjestöillä on asiantuntemusta aiheesta ja kontaktit riskiryhmiin.

Ilmastonmuutoksen seurauksiin ja sopeutumiseen keskittyvän kansallisen neuvontapalvelun perustamista Hengitysliitto pitää kannatettavana. Neuvontapalvelun tulee palvella viranomais- ja julkisten toimijoiden lisäksi myös kaikkia kansalaisia matalalla kynnyksellä ja ilmaiseksi. Kansalaiset tarvitsevat myös konkreettista tietoa ilmastonmuutoksen aiheuttamista terveyshaitoista ja niiden ehkäisemisestä sekä hoitamisesta.

Sopeutumisen vaikutusten arvioimiseksi tarvitaan monialaista tietoa ja erityisesti terveystaloudellista tarkastelua. Ilmastonmuutoksen aiheuttamien terveyshaittojen seurantaan tulee luoda systemaattiset ja riittävän monipuoliset seurannan mekanismit. Pelkästään todettujen kuolemien seuranta ei riitä, sillä ilmastonmuutos aiheuttaa monia merkittäviä haittoja jo elinaikana.

Ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja tarvittavista toimista on saatava tietoa erityisesti sosiaali- ja terveysalan toimijoille. Terveystaloudellisen tiedon lisääntyminen ja sen välittäminen sote-sektorille ja päätöksentekoon vahvistaa tiedon jalkautumista.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Suurten toimijoiden sitouttamisen lisäksi tarvitaan kansalaisten "herätysliike" johon on helppo liittyä mukaan. Järjestöjen kautta on mahdollista viedä viestiä kohdennetuille ryhmille. Sopeutumissuunnitelman sidosryhmätilaisuuksista puuttui kokonaan 3.sektorin toimijoille suunnattu kuulemistilaisuus.

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Rajat ylittävässä sopeutumistyössä ovat myös ilmanlaatukysymykset tärkeitä. WHO on entisestään tiukentanut ilmanlaatukriteereitään koska pienhiukkasten terveyshaitoista on yhä enemmän näyttöä. Kansallisessa sopeutumissuunnitelmassa onkin syytä laajemmin tarkastella myös ilmastonmuutoksen aiheuttamia riskejä hengitysilman laatuun ja lisätä myös ilmanlaadun heikkenemisen ehkäisy terveyden suojelun ja edistämisen tavoitteisiin.

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja tarvittavista toimista on saatava tietoa erityisesti sosiaali- ja terveysalan toimijoille. Terveystaloudellisen tiedon lisääntyminen ja sen välittäminen sote-sektorille ja päätöksentekoon vahvistaa tiedon jalkautumista ja toimenpiteiden toteutumista.

Ilmastonmuutoksen seurauksiin ja sopeutumiseen keskittyvän kansallisen neuvontapalvelun perustamista pidämme kannatettavana. Neuvontapalvelun tulee palvella viranomais- ja julkisten toimijoiden lisäksi myös kaikkia kansalaisia matalalla kynnyksellä ja ilmaiseksi. Kansalaiset tarvitsevat myös konkreettista tietoa ilmastonmuutoksen aiheuttamista terveyshaitoista ja niiden ehkäisemisestä sekä hoitamisesta.

Sopeutumisen vaikutusten arvioimiseksi tarvitaan monialaista tietoa ja erityisesti terveystaloudellista tarkastelua. Ilmastonmuutoksen aiheuttamien terveyshaittojen seurantaan tulee luoda systemaattiset ja riittävän monipuoliset seurannan mekanismit. Pelkästään todettujen kuolemien seuranta ei riitä, sillä ilmastonmuutos aiheuttaa monia merkittäviä haittoja jo elinaikana.

Yhteistyötä järjestökentän kanssa tulee laajentaa. Tarvitaan yhteistyötarpeen- ja paikkojen tunnistamista eri tasoilla ja toimialoilla, järjestöyhteistyön organisointia ja säännölliset yhteydenpitomuodot. Järjestöillä on osaamista haavoittuvien ryhmien kanssa toimimisesta, asiantuntijuutta ilmastonmuutoksen riskeistä ja niihin sopeutumisesta sekä mahdollisuudet viestiä haavoittuvissa asemassa oleville henkilöille ja valmiuksia varoitusjärjestelmien kehittämiseen heille yhteistyössä.

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

Toimialakohtainen tulosohjaus ja seuranta on edellytys toimenpiteiden onnistumiselle. Kuntien ja hyvinvointialueiden toimille tarvitaan velvoittavat säädökset ja selkeitä määrällisiä tavoitteita. Kolmas sektori voi olla mukana toteuttamassa viestinnällisiä tavoitteita ja jakamassa informaatiota.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

Järjestöjen kautta on mahdollista viedä viestiä kohdennetuille ryhmille. Yhteistyötä järjestöjen kanssa on syytä tiivistää. Sopeutumissuunnitelman sidosryhmätilaisuuksista puuttui kokonaan 3.sektorin toimijoille suunnattu kuulemistilaisuus. Hengityслиitolla on tietoa ilmastonmuutoksen terveysvaikutuksista ja mahdollisuuksia viestiä omalle kohderyhmälleen. Järjestöillä on osaamista haavoittuvien ryhmien kanssa toimimisesta ja valmiuksia varoitusjärjestelmien kehittämiseen pitkäaikaissairaille yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

Vaikutustenarviointia on hyvä laajentaa kattamaan ilmastonmuutoksen terveysvaikutukset. Tarvitaan kansallista terveystaloudellista vaikutusten arviointia.

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää riittävää resurssointia toimeenpanoon ja tutkimusrahoituksen turvaamista (tiedontarpeet).

Mustonen Satu
Hengityслиitto